

Hadifoglyanpló 1945-ből ^[1]

Csehország–Focșani–Nagykőrű

"Végül odaértem a házunkhoz. Megnyitottam a kapunkat, és beléptem az udvarra. Esteledett már, délután öt óra elmúlt. Édesanyám az udvaron, az eperfa alatt egy kisszéken üldögélt. A kapunyitás zajára odafordult, meglátott, szólni sem tudott az örömteli meglepetéstől. Én odamentem hozzá, megöleltem, megcsókoltam, alig tudtam kimondani a köszöntő szavakat. „Hazajöttem Édesanyám!"

Bevezetés

Az 1943-as év hadieseményei előrevetítették a tengelyhatalmak vereségének lehetőségét. A világháború fordulópontjának tekintett sztálingrádi vereséget követően a német csapatok fokozatosan szorultak vissza az elfoglalt területekről, veszteségeik pótlására szövetségeseiket is egyre fokozottabban vették igénybe. A magyar politikai vezetés igyekezett meglévő erőit a Kárpátok védelmére koncentrálni, annak reményében, hogy a szovjet csapatok elsősorban Berlin felé igyekeznek előrenyomulni. Mivel a Vörös Hadsereg 1943 végére megközelítette az Északkeleti-Kárpátokat, ezért 1944. január 6-án mozgósították a magyar királyi 1. hadsereget. A Náday István vezérezredes parancsnoksága alatt álló, a 16. és 24. gyaloghadosztályból, valamint az 1. és 2. hegyidandárból álló hadsereg kezdetben kifejezetten a magyar határ védelmére vonult fel. A mozgósítás 1944. március 19-e után is folytatódott, a hónap végére a kijelölt seregtestek befejezték a felvonulást. 1944. március közepétől az 1. hadsereg feladata lényegében változott meg: be kellett tönnie azt a mintegy 200 km-es hadműveleti részt, amely a szovjet előretörés nyomán Csernovic és Tarnopol között a német védelemben kialakult. Új feladatának megfelelően március 28-án német Észak-Ukrajna Hadseregcsoport kötelékébe lépett, április 1-jén megkezdődött átcsoportosítása Galíciába. 8-án Delatyn térségében a magyar alakulatok felvették a közvetlen harcérinkézést a szovjet csapatokkal

Veszteségteljes hadműveleteket követően a hadsereg megmaradt erői a Kárpátokba vonultak vissza ahol az Árpád-vonal erődítményrendszerében sikerrel tartották fel a 4. Ukrán Front csapatait. Románia 1944. augusztus 23-án kilépett a háborúból, a szovjet csapatok a magyar védelem hátába kerültek, így kénytelenek voltak kiüríteni állásaikat. Az 1. hadsereg csapatai német alakulatokkal keverve a Felvidéken és Szlovákián keresztül vonultak vissza, az utolsó alakultatörédek számára a háború 1945 áprilisában ért véget.

Kiss Ferenc

Az ismertetett napló szerzője Kiss Ferenc, aki a Szolnok megyei Nagykőrű község szülője. 1941. október 13-án kezdte meg katonai szolgálatát, a szolnoki VI. gépvontatású légvédelmi tüzérsztály 2. gépágyús szakaszánál. Bevonulását követően megkapta alapkiképzését, majd gépkocsivezetőnek sorolták be. Az ehhez szükséges ismeretek elsajátítása után részt vett alakulatának mindennapi életében. 1943-ban évfolyamának szolgálati idejét a hadi helyzetre való tekintettel meghosszabbították, így a magyar 1. hadsereg mozgósítása sorkatonaként érte. Részt vett a hadműveleti egység harcaiban, visszaemlékezése alapján nyomon követhetjük a katonák mindennapi életét, betekintést kapunk gondjaikba, örömeikbe. Kiss Ferenc 1945 májusában szovjet hadifogságba esett, társaival együtt vonattal Focșaniba szállították, ahonnan 1945. szeptember 3-án tért vissza otthonába. Frontszolgálat alatt mindvégig naplót vezetett, amelyben igyekezett rögzíteni a körülötte történt eseményeket, érzéseit, emlékeit. A napló első része a [Lymbus magyarságtudományi forrásközlemények](#) ^[2] 2007-es számának 313–360. oldalán látott napvilágot.

Források

Kiss Ferenc naplórészlete

A hadifogság

XXVIII. fejezet

1945. május 16-án továbbindultunk Dolni-Dobrova nevű községből. Az úton találkoztunk Bakos Antallal és Nagy Gyulával. 12-e és 16-a között gyűjtőtáborokban voltunk, most indultunk az állandó táborba. Áthaladtunk Vidonin, Krizanov, Tiszov, Cerna-Hora nevű helységeken és 17-én megérkeztünk a Rajec-i foglyaltáborba.

Ez a foglyaltábor egy hercegi kastély hatalmas parkjának a területén volt kialakítva, berendezve. A park területe számításom szerint 50-60 hektáros lehetett, amely magas kőfallal volt körülvéve. A kőfal tetejére többsoros szögesdrót volt felerősítve. A tábor területén sok deszkabarakk volt elhelyezve. Valószínűleg még a németek készíthették ezeket. Itt őrizhették őket is a foglyokat a háború alatt. Persze most fordult a kocka. A győzőkből legyőzöttek lettek. Egy-egy barakkban 200 embert lehetett elhelyezni, bútorzat nem volt bennük. Földre terített szalma volt a fekhely. A barakkok sorba voltak építve, két barakk között a távolság 2-3 m volt. A barakkokban a fekvőhelyek két oldalon két sorban voltak kialakítva, közepén keskeny közlekedő út hagyva. Nagyon szorosan, kényelmetlenül fértünk csak el benne. Ezért, ha csak lehe-tett mindig a szabadban tartózkodtunk. Sétálgattunk, beszélgettünk, ismerősöket, földieket kerestünk.

A hírek szerint állítólag 35 ezer ember van elhelyezve a tábor területén. Ezen kívül a táborparancsnokság, az őrség, a tábori kórház, a konyha, a raktárak és a kiszolgáló személyzet. El sem tudjuk képzelni, meddig tartanak itt bennünket.

25-én délután a fertőtlenítőben voltunk. Az oroszok felsorakoztattak bennünket, kivezettek a tábor kapun kívül az útra. Oszlopba sorakoztattak öt embert egymás

mellé állítva. Kiabáltak, hogy: „Davaj, davaj, etessivel, etessivel.” Nem tudták kimondani, úgy hogy ötösével álljunk sorba. Többször is megszámoztak bennünket mielőtt elindultunk. A menetoszlop két oldalán géppisztolyos orosz katonák kísérték a városon keresztül. Egy helyen láttuk, hogy fegyveres, karszalagos civil emberek útjavítást végeztenek egy másik civil ruhás csoport emberrel. Mikor közel értünk hozzájuk, láttuk, hogy a dolgozó emberek kabátjának hátára – kivétel nélkül mindenkinek – fehér fésztékkel egy nagy kereszt van festve. Meglepődve kérdeztük egy-mástól, kik lehetnek ezek, és miért vannak megjelölve? Senki nem tudta a választ. Másnap benn a táborban volt, aki tudta a magyarázatot. Ezek szudéta németek, akik a háború alatt pozíciókat viseltek és elnyomták a cseheket. Most pedig a büntetésüket töltik.

Megérkezünk a városi fertőtlenítő fürdőbe, egyszerre 20 embert engedtek be a helyiségbe. Az előtérbe anyaszült meztelenre kellett vetkőzni, csak egy száraz törülközőt volt szabad bevinni. A levetett ruhánkat elszedték, mindenkiét külön vállfára rakták, és sorszámossal ellátták. Így vitték be egy másik fertőtlenítő helyiségbe. Mi pedig, amikor az előző csoport végzett a fürdészel, bemehettünk a helyükre. A fürdőhelyiségben csak szűkösön fértünk el. Az egyik oldalán lépcsőzetesen, betonból vagy kőből üléspadkák voltak kialakítva, amelyekre le lehetett ülni. Ezek azonban, olyan melegek voltak, hogy nem lehetett sokáig rajta ülni. Egy perc múlva bejött két ember egy-egy vödör vízzel, ezeket ráöntötték a felforrósított padkára. Pillanatok alatt olyan gőz keletkezett, hogy alig láttuk egymást. A forró gőzben majdnem megfulladtunk, csak tátogtunk, mint a partra vetett halak. Egész testünkön ömlött az izzadság, a veríték. Csak lassan oszlott a gőz. Most volt szükség a száraz törülközőre. Pár perc múlva kinyitották az ajtót és kimehettünk az előtérbe. Hozták a fertőtlenített ruhánkat, és gyorsan felöltöztünk. Egy perc szellőztetés után a következő csoport már mehetett a fürdőbe. Amikor mindenki átment a fürdésen és fertőtlenítésen újra sorakozó volt, „etessivel, etessivel”, létszámenlőrzés, megszámozás. Az oroszok az előző útvonalon visszakisértek minket a foglytáborba. Utánuk indíthatták a következő csoportot a fertőtlenítő fürdőbe, folyamatosan, mindaddig, amíg mindenki sorra került. Ebben a táborban május 17-től június 17-ig voltunk. Ez alatt az idő alatt összesen háromszor voltunk a fertőtlenítő fürdőben.

Május 18-án az időjárás elromlott, napokig felhős, esős, hűvös, szeles volt az idő. Be voltunk szorulva a barakkba. Ilyen esetben felfalálják magukat a rémhírterjesztők, mindenféle álhírekkel ijesztgetik a hiszékenyebb embereket.

Néhány nap múlva megjavult az idő. Az orosz őrség kb. 300 embert kikísért a közeli erdőbe tűzrevaló fáért. Én is közöttük voltam. Minden embernek egy darab rönkfát kellett a vállán behozni a táborba a konyhára. Egy másik esetben pedig hosszabb rönkfákat hoztunk be a táborba. Ezeket az oroszok felfűrészellették, deszkákat, oszlopokat, majd ezekből színpadot, a nézőtérre pedig ülőhelyeket, padokat készíttettek. A színpadot a kastély mögötti parkrészen állították fel egy szép környezetben. A tábor lakói közül kiválogatták a színészeket és megbízták őket a tábor lakóinak a szórakoztatásával. Én is gyakran részt vettem ezeken a szabadtéri színi előadásokon. Elég jól szórakoztunk ott.

Egy másik helyen pedig az oroszok szabadtéri iskolát építettek fel, a színházhoz hasonló módon. Összeszervezték a tanárokat, a tanítókat és megbízták őket az iskola szervezésével, az előadások megtartásával. Én is részt vettem néhány foglalkozáson, de ott unatkoztam és abbahagytam a látogatását, ami egyébként nem volt kötelező. Mindenki önkéntes alapon vehetett részt a foglalkozásokon.

A tábor területe nem volt egyenletes talajú, lejtős dombos, hullámos volt, sok fával benöve. Különböfélé tölgy, bükk, fenyő a legtöbb, de sok másfajta fa is volt. Ezeket megkímélték a háború alatt is valószínűleg azért, hogy elrejtse a park területén elhelyezett tábor. A fák között sok volt a nagyon öreg, hatalmas, lombos fa, láthatólag volt közöttük sok évtizedes életkorú is.

A kerítések körül mintegy 20 m távolságra a fák ki voltak irtva, hogy az őrség a falakat könnyen szemmel tudja tartani. A falakon kívül, de szorosan a fal mellé építve, 300 m távolságra egymástól körül a táboron magas, fából készült figyelőtornyok voltak. Ezeket éjjel, nappal állandóan géppisztolyos őrség tartózkodott.

A tábor területén egyébként szabadon kószálhattunk. Az oroszok a foglyok szabad mozgását nem korlátozták, egyedül a kastélyépület területére nem volt szabad bemenni, ennek a bejáratát fegyveres őrség őrizte. Én ki is használtam a lehetőséget a szabad mozgásra. Sokat sétáltam, amikor lehetett, különösen a szép napos időkben.

XXIX. fejezet

Az élelmezés elég egyhangú volt. Nekem még kevés is, nem laktam jól belőle. Minden fogoly részére minden nap 50 dkg kenyeret adtak. 4 ember kapott egy 2 kg-os kenyeret, ezt nekünk kellett szétosztani. Itt volt teljes az egyenlőség, a demokrácia. Minden nap másik embernek kellett a kenyeret négy egyenlő részre felosztani, felszeletelni. Egy szeletelte a kenyeret, másik három pedig körbe állta és figyelte a műveletet. Amikor a négy egyenlő rész kialakult, az, aki osztotta, kijelentette, hogy lehet választani. Ekkor mindenki választott magának egy részt. Utoljára egy rész maradt, ez lett annak a része, aki szétosztotta. Itt nem lehetett sumakolni, mert aki ezt tette volna, rosszul járt volna. A kenyeret kis, téglalap alakú tepsikben sütötték. Elég egészséges tápláló volt, de a minőségével nem voltunk megelégedve. Megállapítottuk, hogy többféle anyagból volt a lisztje összeörölve. Volt abban váltakozó mennyiségben búza, árpa, rozs, szója, köles, kukorica még gyakran napraforgó is. Ezt onnan állapítottuk meg, hogy napraforgó héjakat is találtunk néha a kenyér belében. Mindenesetre a kenyér volt a legfontosabb táplálék.

Az élelmezés úgy történt, hogy minden reggel kaptunk egy fél liternyi csajka teát. Sajnos olyan kevés cukor volt benne, hogy alig lehetett érzékelni. Az ebéd egy fél liternyi leves, és egy fél liternyi főzelék volt. A vacsora szintén egy fél liter leves. A leves híg volt, alig úszkált benne néhány szem krumpli, bab, vagy borsószem. Az ételkiosztást az őrség szigorúan ellen-őrizte. Sorba kellett állni és lassan előrehaladva kerültünk a kondérhoz, ahol a szakács belemérte a csajkába az adagot. Utána gyorsan el kellett távozni a kondértól megfelelő távolságra, elfogyasztani az ételt. Az ór vigyázott arra, nehogy valaki visszamenjen és beálljon a sor végére újabb adagért. Az étel többnyire burgonya, bab, borsó, lencse, búríz volt. Hetenként két, három ízben hús is volt, de ez nagyon kevés volt. Néha hús helyett szárított füstölt halat adtak.

Hetenként két ízben adtak személyenként 5 szem cukrot és 5 szál cigarettát. Én a cigarettá részemet mindig elcseréltem cukorért. Nekem a cigarettára nem volt szükségem, mert már korábban leszoktam róla, a cukrot viszont nagyon szerettem. Voltak viszont nagy dohányosok, akik inkább lemondtak a cukor adagiukról a cigarettáért cserébe.

Az élelmezéshez tartozott még, hogy minden nap délután adtak fejenként 0,7 l ivóvizet. Ezt a mennyiséget kellett mindenkinek egész nap beosztani a szomjúság oltására. Általában ennek a kiosztása az ebéd utáni órákban történt. Amikor megkaptuk már szomjasak voltunk, mindjárt jót kortyoltunk belőle. A többit beelszorgattuk a kulacsunkba és megpróbáltuk egész nap beosztani. Ez nem mindig sikerült, mert ha meleg volt az időjárás, több vizet kívánt a szervezete-tünk, és hamarabb elfogyott a vizünk. Többet nem kaptunk, ilyenkor szomjaztunk.

A tábori WC a foglytábor egy félreeső helyén volt, melyet ideiglenes jelleggel, egyszerűen oldottak meg: 15-20 m hosszú, 2 m széles, 2 m mély árkokat ásva, a tetejét, valamint az ülő és kapaszkodó gerendákat, rudakat fából ácsolták. Ezeket az árkokat az egészségügyi katonák naponta mésztejjel lelocsolták, fertőtlenítették, ha megteltek, a tartalmát elszállították, vagy leföldelték és máshol, másikat készítették helyette.

A tábor belső rendjének fenntartását az oroszok rábízták a magyar hadifogoly főtisztekre. Ez ideiglenes megállapodás volt, mert az orosz parancsnokságnak kevés volt az embere. A magyar tisztek örömmel vállalták ezt a megtisztelő megbízatást. Mindjárt hozzá is láttak a feladat végrehajtásához. A tisztí rendfokozatúakat kiválasztották a legénységtől, a közkatonaiktól és külön tisztí barakkokban helyezték el őket. Azt is megengedték a magasabb rendfokozatúaknak, hogy a korábbi tisztí szolgálataikat megtartsák, ezen kívül még más kedvezményben is részesültek. Mindezek után a tisztikar önbizalma nagyon megnövekedett. Kezdték úgy viselkedni, mint azelőtt, mintha ők nem is veszítették volna el a háborút és még ezt is a legénységre lehetne hárítani. Első dolguk volt, hogy korlátozták a szabad mozgást a tábor területén. Minden ürügyel sorakozókat rendeltek el (pl. reggeli, ebéd, vacsoraosztás, vízosztás, cukor és cigarettaszétosztás). Megszervezték azt is, hogy hetenként 2-3 esetben felsorakozott alakulatban tábori miséken vegyünk részt. Arra is volt gondjuk, hogy külön válogassák a ka-tolikus, református, evangélikus, unitárius vallásúakat. Így külön, különböző időpontokban kellett a misére felvonulni. Ezen kívül kötelező színházlátogatást is szerveztek a tábori színházba hetente kétszer, háromszor. Naponta pedig orvosi vizsgálatra is fel kellett sorakozni.

Június 12-én az idegen nemzetiségűeket kiválogatták a magyarok közül, és őket útna indították hazafelé. 14-én egy csoport gépkocsivezető érkezett a táborba. Az elfogott csapatcsendőőröket is egy külön barakkban helyezték el, akik minden nap kitalálnak valami újabb rémhírt, és ezzel ijesztgetik a többi hadifoglyot. Leggyakrabban szerepel a rémhírek között az, hogy tízévi fogságra ítélnék, ezt később lecsökkentik három évre, majd visszaemelik öt évre. És, hogy Szibériába megyünk az ólombányába, másnap átváltoztatják, hogy a Kaukázusba megyünk útépitésre, harmadnap már a Donyec medencébe megyünk a szénbányába. Lényeg az, hogy minden nap van valami új hírük, ami szerintük már biztos, végleges. Én már nem hiszem el egyiket sem. Honnan is tudnák ezek, nyilvánvaló, hogy ők találják ki egymás között és így próbálják mások hangulatát elrontani.

Június 19-én az oroszok az összes lófogatot átvették a magyaroktól. Eddig a lovas tűzéreknei és a gyalogságnál voltak lófogatok, amelyet eddig az oroszok nem vettek át, csak takarmány-ról gondoskodtak a számukra. Ezek a tábor egyik külön részén voltak elhelyezve.

A gépszereleket korábban az oroszok elvitték Novi-Mesztó nevű városba, most (június 22-én) visszahozták őket a táborba. 23-án az orosz őrséget leváltották, újak jöttek helyettük.

24-én egy csoport embert sorakoztattak, menni kellett a kastélyba, bútor pakolási, szállítási munkára. Én is a csoporttal mentem. Rengeteg bútort kellett szállítani, az egyik szobából a másikba, az ott lévőket egy következőbe. Volt, amelyiket teljesen ki kellett üríteni, mert ezekben a kastélyba lévő képeket, festményeket, szobrokat elhelyezni. Rengeteg műkincs volt itt felhalmozva. Az egész szállítási, raktározási munkálatait az orosz őrség szigorúan ellenőrizte. Tolmács is volt velük, aki állandóan közölte velünk az utasításokat, melyik bútort hová vigyük, melyik képet, szobrot, hová tegyük le, valamint vigyázzunk, nehogy megsérüljenek. Azt gondoltuk más helyekről is hoztak ide képeket, hogy itt tárolják őket.

Különbösen az élet a táborban a megszokott rendben folyt. A tábori iskola szervezése kezdetén történt: az egyik napon a barakkok mellett üldögéltem egy farönkön, amelyről a fát lefűrészelték, eltávolították, hogy ne zavarja a kerítés kőfala melletti kilátást. A feljegyzéseimet írogattam. Közben láttam, hogy a tiszti barakkok irányából Gebei János szakaszvezető sompolyog felém. Ugyan mi akarhat ez tőlem most, hiszen azelőtt nem is állt velem szóba? Nagy mellénye volt mindig, hiszen ő volt a főhadnagy, az ütegpárancsnok csicskása, tisztiszolgája. Felfelé hízogó, törleszkedő ember volt, de a nála alacsonyabb rendfokozatúakat lenézte, kerülte. Most, hogy ideért megállt előttem, illendően köszönt és érdeklődött, hogy mit írálók. Meg-mutattam neki, csodálkozott, utána az időjárásról és a hangulatról kezdett beszélni. Láttam rajta, hogy kertel, nem arról beszél, amiről éppen akart. Átláttam a szítán. Kérdeztem tőle: „Miben segíthetek?” Akkor elmondta, hogy a tiszturak tábori iskolát szerveznek, de sajnos hiányoznak a tankönyvek. Ezért a tanároknak, tanítóknak emlékeztetőből kell az előadásaihoz a jegyzeteket elkészíteni. Ehhez kérne tőlem segítséget, ha tudnék. Azt kellene megmondanom a földrajz tantárgyhoz, mi a neve annak a félszigetnek, amelyiken Olaszország elterül. „Ő hát az az Appenini félsziget” – feleltem neki. Gebei erre nyitott tenyerrel a homlokára csapott: „Ő hogy ez nekünk nem jutott eszünkbe!” Ezután elkezdtem felsorolni a többi Európai félszigetek neveit, de Gebei mondta, hogy ezeket mi is tudjuk és gyorsan eltávozott. Én ott maradtam és elgondolkoztam azon, mennyire restelkednek, hogy egy lenézett, hat elemít végzett paraszt segítségét kellett igénybe venniük.

Az egyik napon sorakozót rendeltek el, és menni kellett a tábori színházba. De, amikor odaértünk mondták a tisztok, hogy most nem színi előadás lesz, hanem nagygyűlés. Ki fogják hirdetni a Magyar Ideiglenes Kormány földreform rendeletét. A földreform rendeletet egy őrnagy rendfokozatú tiszt olvasta fel szó szerint. Nagy Imre volt az Ideiglenes Kormány Földművelési Minisztere. Ő írta alá a földreform rendeletet. E szerint megszűnt a nagybirtok-rendszer Magyarországon. A földreform során földhöz jutnak az eddigi zsellérek és cselédek, a törpebirtokosok is kiegészíthetik kevés földjüket. Nagy volt az öröm, az éljenzés az ismertetés után. Úgy láttam, nem mindenki örült egyformán. Különösen a tisztok között voltak, akik kételkedtek, bírálták a rendeletet: „Várjuk ki a végét, mi lesz még ebből.” A többséget azonban nem tudták elkedvetleníteni. Élénken tárgyalva az eseményt mentünk haza.

XXX. fejezet

Mióta itt vagyunk ebben a táborban, többször is szóvá tettük, hogy fel kellene deríteni, hogy a tábor egész területén vannak-e még többen körüiek a foglyok között. Egy nap kivéve a tisztok éberségét elindultunk, és kutattunk a földiek után. Hamarosan találkoztunk Bakos Antallal, Nagy Gyulával és Pintér Jeremiással. Megbeszéltük velük, hogy ők is kutatnak földiek után. Másnap és harmadnap is folytattuk a kutatást. Így sikerült még megtalálni Polyák Andrást, Nádas Andrást, Marsi Sándort, Bálint Pált és Juhász Istvánt is. Nagyon megörültünk egymásnak. Megbeszéltük velük, hogy költözzenek át hozzánk, legyünk együtt, így könnyebb lesz elviselni a fogságot. Ezt folyamatosan sikerült is megvalósítani. A kutatást továbbfolytatva, összetalálkoztunk Petrovay Béla hadnaggyal, aki szintén földi. Mondtuk neki, hogy mi nagykörüiek összetoborzottuk egymást, már egy helyen vagyunk. Ennek megörült, és eljött a mi barakkunkhoz, mert kíváncsi volt ránk. Úgy láttuk nagyon örül ő is a találkozásnak. Mondta, hogy maradjunk is együtt, úgyis nemsoká hazamegyünk, majd ő hazavezet bennünket. Jól értesült forrásból tudja, hogy az oroszok egy hónapon belül minden magyar hadifoglyot hazaengednek. A magyarokat az oroszok nem tartják felelősnek a háborúért. A németeket ellenben felelősségre vonják. Ezután kérdezgette kinek mi volt a beosztása a háború alatt. Mindenki elmondta. Mikor énram került a sor, mondtam, hogy gépkocsivezető voltam. Azt mondja ez nagyon jó, majd ő fog szerezni egy nagy teherautót, amelyre minden nagykörüi felfér. Én tudok autót vezetni, ő pedig ismeri a téréket, mert ezt megtanulták a főiskolán és hazavezet bennünket. Annak ellenére, hogy komolyan mondta, mi ebben nagyon kételkedtünk, mégis jólesett a bátorítása. Azután elbúcsúzott tőlünk, visszament a tisztársaihoz. Nem is találkoztunk vele többet a hadifogságban.

Németh József földink a háború utolsó napjaiban elveszítette, vagy ellopták tőle a csajkáját, Ez nem derült ki. Lényeg, hogy hiányzott neki. Ez pedig nagy baj volt, mert a levest, a főzeléket, a vizet ebbe mérték bele a szakácsok. Ezért Jóska pajtás úgy segített magán, hogy elkéregette tőlünk a csajkát, hogy ő se maradjon élelem és víz nélkül. Ez azonban elég bajos dolog volt, mert a szakácsok állandóan gyanakodtak ránk, hogy sumákolunk. Mindig magyarulkodni kellett, hogy hiányzik neki a csajka. Ezt meguntuk, mondtuk Jósának, ezt nem csináljuk tovább, szerezzen magának csajkát. Ő csajkát szerezni nem tudott, az oroszok nem adtak neki, az emberek meg úgy vigyáztak rá, mint a szemük fényére. Ezért Jóska arra vetemedett, hogy addig ólálkodott a konyha, a szakácsok körül, amíg észrevették, befogták a konyhára segíteni. Krumplit puolt, fát vágott, vizet hordott, kondért mosogatott. Szívesen végezte ezeket a munkákat, mert közben kedvére jól lakhatott, nagyon szerette a hasát. Munka közben fűrésszel vágott rönkfából egy darabot, amelyből baltával faragott egy kis tálformát. Ezt később bicskával addig mélyítette, faragta, formázta, amíg egy liternyi élelem befért. Napokig dolgozott ezen, a többiek viccelték: – „Mi lesz ebből Jóska?” Nem törődött vele, mondta: – „Nem akarok éhezni, inkább dolgozok, és ezt legalább nem lopják el tőlem.” Annyiban igaza volt, hogy ezután nem kellett más csajkáját elkéregetni. Viszont örömlan, faragvány volt, és nehezebb volt a tisztántartása, mint a csajkának. Amíg Jóska a konyhán dolgozott, aprított magának kb. negyven darab apró fackockát, ezeket elhozta magával a barakkba és a szabadidejében, addig faragta, amíg egy sakk-készlet ki nem alakult belőle. Az elkészített sakkfigurák elég formátlanok, idomtalanok lettek, de azért lehetett játszani vele. A sakktablát egy papír-dobozból kivágtott lap helyettesítette, amelyre Jóska felrajzolta a négyzeteket. Utána pedig kereste a partnereket, akikkel sakkozhatott, ha más partnere nem akadt, engem igyekezett rá-beszélni egy partira. Mondtam, hogy nem tudok sakkozni, különben is jobban szeretek olvasni. Ekkor még megvolt a két könyvem, azokat olvastam újra, meg újra. Jóska addig rimázkodott, amíg elűtem vele játszani. Ő tanított meg engem sakkozni. Kezdetben mindig én veszítettem, aminek ő nagyon örült, de később begyakoroltam, lassan megtanultam. Amikor néha megnyertem a játszám, nagyon mérgelődött.

A tiszturak később lazítottak az örökös szervezetéseken, sorakoztatásokon, mise hallgatásokra való toborzásokon. Úgy látszik, megunták, belefáradtak a kevés eredménnyel járó zaklatásunkba. Több lett ismét a szabadidőnk. Ezt mi arra használtuk ki, hogy ha jó idő volt, az összetoborzott földiek kiültünk a farönkökre, amelyekről a tábor kerítése mellől lefűrészelték a fákat, és beszélgettünk. Mindenki elmesélte háborús élményeit, fogságba esésének körülményeit és a hazai, otthoni körülményeket, az otthon hagyott családot. Sok szó esett arról a bizonytalan jövőről, ami ránk vár. Volt olyan vélemény hogy minket majd hazaengednek az oroszok, mert egyedül a németeket tartják felelősnek a háborúért. De, legtöbben azt gondoltuk, hogy a magyar hadsereg legnagyobb része végig kitartott a hitleri hadsereg mellett, ezért minket is felelősségre vonnak a háborús pusztításokért. Ezeket a kérdéseket naponta megbeszéltük újra, meg újra. Nagy volt a szorongás, a bizonytalanság. Pintér Jeremiás és Polyák András elmesélte, hogy az ő alakulatuk Ausztria területén, Linz város mellett került amerikai fogságba. Nem bántak velük rosszul. Kaptak tőlük rendszeres élelmet. Még egy szem narancsot és egy szelet csokoládét is kaptak személyenként. Ők örültek, hogy jól jártak, vége a háborúnak, indulhatnak hazafelé. De csak két napig tartott az örömük, mert az amerikaiak átadták őket az oroszoknak, akik gyalogmenetben idehozták őket ebbe a táborba. Ilyen és ehhez hasonló élmények elbeszélésével töltöttük az időnket.

A tábor kökerítésének az északi oldalával párhuzamosan egy fogalmas műút volt kívülről. Gyakran haladtak el rajta különféle katonai alakulatok. Néha román gyalogság vonult el. Nekünk a románok eléggé ellenszenvesek voltak, szinte mindenki haragudott rájuk. Ennek akkori nézetem szerint az iskolai és a levontkori nacionalista nevelés volt az oka. Haragudtunk rájuk Trianonért, Erdély elvesztéséért. Most pedig a szerencsésükért irigykedtünk rájuk, hogy idejében kiléptek a németek mellől és áttáltak az oroszokhoz. Úgy viselkedtek, mint akik győztesek, megnyerték ezt a háborút is. Rádásul még a fegyvereket is ők alkarták velünk lerakni. Még csak az hiányzott volna, akkor még jobban szégyellhetnénk magunkat. Tehát, amikor odaértek a román csapatok, néhány ember mindig volt, aki odament a kerítés mellé, felállt egy farönk tetéjére és csúfolva kiabált rájuk, hogy nyustyu rumanestyu, nyustyu romanestyu. Mondtuk nekik többen, ezt hagyjátok abba, még baj lehet belőle.

Voltak a táborban olyanok is, akik élelmességből mindig üzleteltek valamivel, amit eddig meghagytak az oroszok az ellenőrzésekkor, vagy sikerült elrejtetni előlük, pl. zseborát, karórát, bicskát, fényképezőgépeket (ez kevésnek sikerült), vagy valami ruhaneműt. Én szórakozásból néha figyeltem ezeket az üzletkötéseket. Egy ízben éppen tanúja voltam annak, hogy Váradi Árpád, fiatal 22 éves színész, aki a tábori színházunk előadásain is gyakran szerepelt, Tegzes Miklós barátjával együtt, árulja az egyik szép drága öltönyt. Eppen alkudtak rá. Sokáig alkudoztak, egy csoport ember figyelte a vásárt. Végül megbeszélyeztek, egy konyhai dolgozó szakács vette meg az öltönyt. Egy darab két kilós kenyert és húsz szál cigarettát fizetett érte. Az öltöny a valóságban ennek a tegebszörösét érte. De, éppen itt a táborban, ilyen körülmények között senki nem tudott volna többet adni érte. A vevő azonnal átadta a kialakított vételárat és az öltönnel boldogan eltávozott. Amint a vevő elment, a szurkolók egy része megrohanta a színészt és rimázkodtak neki, hogy: – „Árpi, adjál nekem egy szelet kenyert, adjál nekem egy szál cigarettát.” Váradi most csapdába került. Sajnálta is a sok éhes embert, mert ő jószívű ember volt, de nem is szerette volna szétesztogatni a kenyert és a cigarettát. Hiszen éppen azért vált meg az egyik öltönytől, mert ő is éhes volt, de annyira körbefogták, hogy nem tudott a gyűrűből kimenekülni. Végül belátta, hogy simán nem szabadulhat, ezért hozzákézdett, vékony szeleteket vágott le a kenyérből és átadta a sok kinyújtott kezű emberek valamelyikének. Legelőször a barátjának, Tegzes Miklósnak adott egy szelet kenyert és egy szál cigarettát, majd tovább folytatta az osztogatást. Amikor azt látta, hogy a kenyérének már csaknem a fele elfogyott, a tömeg pedig nem fogy el, sőt inkább szaporodik, abbahagyta az osztogatást. Kijelentette, hogy: – „Nem adok többet senkinek, mert akkor nekem semmi nem marad, pedig én is éhes vagyok.” Amikor a kéregetők belátták, hogy Váradi komolyan gondolja, amit mondott, utat nyitottak neki, engedték, hogy elmenjen. Menet közben hallottam, hogy panaszkodó rimázkodó hangon mondja: – „Az ember hiába válik meg a legdrágább öltönytől is, az árát mégsem fogyaszthatja el maradéktalanul.” De ezen kívül mennyi ehhez hasonló eset játszódott még a táborban.

XXXI. fejezet

Június 29-én az oroszok elhatározták, hogy a táborn felszámolják, kiűrik. Az első menetoszlopot már útba is indították gyalogmenetben a vasútállomás felé. A többiek részére tovább folytatódott a szokásos tábori élet. Tábori színházlátogatások, az erdőbe tűzifáért kimenni. A csapatcsendőrök és a tisztek állandóan terjesztik a rémhíreket. Én a szabadidőmben olvasgatok a megmaradt két könyvből, közben Németh Jóska is állandóan zaklat, hogy menjek sakkozni. Mondtam neki, én jobban szeretek olvasni. Tanítsd meg sakkozni Nagy Gyulát, vagy Bakos Antalt, vagy Nagy Sanyit és játsszál velük. Azt mondta, hogy ezeket nem érdekli a sakkjáték. Mondtam én meg már meguntam, jobban szeretek olvasni. Nehezen törődött bele, de ezután békén hagyott.

29-én, az orvosi vizsgálaton találtak négy tifuszgyanús embert, ezért az orosz táborparancsnokság leállította a további menetoszlopok útba indítását. Ezután még szigorúbb orvosi vizsgálatok következtek, szinte mindnapossá váltak, még urológiai vizsgálatok is voltak. Teljesen ruhátlanul kellett az orvosok elé járulni. A borbélyok lenyírták a hajunkat és az összes szőrzetet is rólunk. Újra kellett menni a ruházat fertőtlenítésére és a tisztasági fürdőbe.

Július 1-én megemlékeztem a 25-ik születésnapomról. Nem csináltam ebből feltűnést, csak úgy magamban elgondolkodtam, hogy ennél szomorúbb születésnapom az életemben még nem volt, pedig még az eddigiék sem voltak valami vidámak. De hát ilyen az élet, nem én tehetek róla, hogy ilyen helyzetbe kerültem, hanem az úri bitangság. Nem önként jöttünk mi szegény emberek ebbe a háborúba, hanem belekényszerítettek minket, és most nekünk kell megfizetni érte. Így gondolkodtam ezen a napon magamban, és eléggé kilátástalannak láttam a jövőmet is. De láttam azt is, hogy a többiek is eléggé gondterheltek, különösen az idősebbek, akik már feleséget és gyermekeket is hagytak otthon. Ezeket még néha én is igyekeztem vigasztalni. Nem sok eredménnyel.

Az emberek szórakoztatására minden nap szerveztek színházi előadásokat. Én gyakran részt vettem ezeken az előadásokon. Szerintem elég jók voltak, még a szolnoki színházi előadásokhoz képest is, amelyeket még otthon tartózkodásom idején látogattam, ha volt rá pénzem a kevés zsoldomból. Ezen kívül tábori istentiszteletekre is kellett volna járni, de én ezeket rendszerint kihagytam, mivel a részvétel nem volt kötelező. Újra menni kellett az erdőbe tűzifáért a konyhára. Ide szerettem menni, önként is jelentkeztem. Jó volt a friss mozgás és nem volt megerőltető munka egy kb. 15-20 kg-os fadarabot vállon behozni a táborba. A hangulat elrontásáról a táborban a csapatcsendőrök gondoskodtak. Szerintem nekik volt is mitől félniük, hiszen mindenki tudott róla, mennyi gaztettet követtek el kint a front mögötti területeken.

Így zajlott az élet a Rajec-i táboron belül. Nagyon vártuk már, mi fog történni velünk. Vártuk a továbbindulást. Szerettünk volna már repülni hazafelé. Hiszen már két hónapja vége a háborúnak, legalább az egyszerű katonákat elengedhetnék, akik nem tehetnek arról, ami történt. Legalábbis így gondoltuk mi egymás között egyszerű emberek. Csakhogy ez nem ránk van bízva.

XXXII. fejezet

7-én reggel az oroszok az egész táborn útba indították. Cserna Horán át Lomnicére jöttünk. 20 km volt gyalog. Lomnice egy kisváros a hegyek között egy fennsíkon. Egy nagy kastély körül táboroztunk le. Éjszakára is a szabad ég alatt szállásoltunk. Másnap a polgári lakosságnak valami nagy ünnepe volt. Az időjárás kedvező. Egyelőre nem indítanak bennünket tovább. Ma 8-án az oroszok sorakoztattak bennünket, és újra átvizsgálták a szerelvényünket. Mindent ki kellett rakni a háztársákból, amit úgy találtak, nincs rá szüksége egy hadifogolynak, azt elvették, összegyűjtötték. Sajnos tőlem is elvették az eddig őrzött két könyvemet, a „Kis Brehm” és a „Magyar Költészet Antológiája” címűt, ezeket nagyon sajnáltam, majdnem megsirattam. Nem tehettem semmit. A többiek kárörvendezve vigyorogtak rajtam, de akadt, aki vigasztalt. A vizsgálat után szabadon kószálhattunk a kastély körüli parkban. Még a kastély termeibe is bemehettünk. Volt a kastélyban egy idős ember, a gondnok, aki elég jól beszélt magyarul. Kérdeztük a kastély történetéről. Elmondta, hogy a kastély gazdája egy magyar származású főnemes, most Angliában él. Ő van megbízva a felügyelettel. Megengedte a gondnok, hogy a könyvtárat is megtekintsük. Rengeteg könyv volt benne. Volt közöttük magyarul írott is. Nem hoztam el belőle egyet sem, hiszen úgyis elvinnék tőlem ezeket is az oroszok. Nem tudom, miért vették el tőlem, ami volt nálam, hiszen úgysem tudják elolvasni.

9-én egy óráig tartó jól látható napfogyatkozás volt. Szerencsére nem volt felhőzet. Mivel nem volt fedett szállásunk, a táborban a rendtartás is lazább volt, mint Rajecen. Az élelmezés itt is biztosítva volt. Az oroszok főleg arra törekedtek, hogy ne széledjünk szét. Egy ízben goromba vita alakult ki amiatt, hogy egy németbarát propagandista előadást tartott arról, hogy a németek igaz ügyért harcoltak, ha megnyerhetnék volna a háborút, úgy rendezték volna be a világot, hogy mindenkinek jobb lett volna az élete. Körülfogta egy csoport ember, és dühösen vitatkoztak vele. De hiába mondtak neki ellenérveket, ő úgy beszélt, mint egy gramafon, mintha be volna programozva. Sokan voltak ellene, egyre jobban elmergesedett a vita, már attól lehetett tartani, hogy agyonverik a németpártolót. Eszrevette egy százados, odajött és véget vetett a vitának, mondván hagyják ezt abba, mert az oroszok észreveszik, és mindenki ráfizethet. Erre aztán a vitázó tömeg széteszlett.

Július 12-én sorakozót rendeltek el, és kihirdették a menetparancsot. Holnap reggel a tábor útra indul. 13-án reggel fél nyolckor, gyalog menetoszlopban útba indítottak bennünket, elhagytuk Lomnicét. Tisnovon, Prebrózon keresztül érkezünk meg Brunnbe (Brno). Délután 5 óra volt. 14-én teljes átvezetés, fürdés és fertőtlenítés volt. 15-én szálláscsere, orvosi vizsgálat és újabb fertőtlenítés.

XXXIII. fejezet

Július 16-án útba indítás előtti várakozással telt az idő. 17-én alapos, módszeres átkutatás után, gyalogmenetben a városon keresztül útbaíndítottak bennünket a vasútállomásra. A városban keresztül az út nagyon körülményes volt, mert nagy volt a városi forgalom, csak a gyalogjárdán tudtunk menni. Itt azonban a polgári lakosság is közlekedett. Ezért az orosz kísérelő őrség állandóan kiabált rájuk, hogy: „pozor, pozor!” Igyekeztek a civileket leszorítani, eltávolítani a járdáról. Nagyon idegesek voltak az oroszok, attól félték, hogy esetleg összekeveredünk a cseh civilekkel, és néhány hadifogolynak sikerül megszöknie. Néhány civil, aki nem hallgatott a figyelmeztető kiabálásra, az orosz katonák lelőtte a járdáról. Végre kiértünk az állomásra. Ott már várakozott ránk az előkészített vonatszerelvény. Azonnal be kellett szállni a vasúti vagonokba. Egy kocsiba 50 embert számoltak fel az orosz őrk. Mikor megvolt a létszám, ránk zárták az ajtót. Elég szorosan voltunk. A fekvőhelynek kétoldalt szalma volt leterítve. WC gyanánt egy padlóba vágott nyílásba erősített tölcészerű ülőke szolgált, amit csak menet közben volt szabad használni. A vagon falába vágott, berácsozott, 40x30 cm-es nyitott ablak biztosította a friss levegőt, ami gyorsan elfogyott a nagy melegben. Menet közben a kilátást is lehetővé tette kis mértékben. Felváltva figyeltük odaálva az előttünk elvonuló tájat. Sikerült úgy helyezkednünk, hogy mi nagykörűiek egy vagonba kerüljünk.

Az oroszok sürgették a berakodást, így hamarosan mind a kétezer ember fenn volt a szerelvényeken, és útba lehetett indítani. Az indítás rövidesen meg is történt, és ha szabad utat kapott a szerelvényünk, akkor haladtunk is rendesen. De nem volt mindig szabad a vasút. Ennek oka lehetett egyrészt az, hogy sok helyen a háborús károkat még nem állították helyre, különösen a folyókón a felrobbantott, lebombázott hidakat. Másrészt egyéb fontos katonai szerelvényeknek is utat kellett biztosítani. A fentiek miatt több ízben is előfordult, hogy órákat, néha egész napot is a nyílt pályán kellett a szerelvényünknek vesztegelni. Az állomások épületeinél rendszerint csak akkor álltunk meg, amikor valamit fel kellett vételezni, szénét, vizet, vagy élelmiszert. Én igyekeztem odaférfközni az ablaknyíláshoz. Egyrészt, mert ott frissebb volt a levegő, másrészt azért, mert fel akartam jegyezni az állomások neveit, amelyek előtt elhaladtunk. Élelem osztáskor a szerelvény megállt, az ajtókat kinyitották és nekünk egyenként kellett az ajtóhoz menni, ahol a szakácsok a csajkákba merték az ételt, vagy az ivóvizet, illetve kiosztották a kenyeret. A szakácsok a kondért kerekés kézikocsival tölték végig a szerelvény mellett. Élelem osztás után, ha szabad volt a pálya, azonnal továbbindultunk. Ha óráig kellett egy helyen várakozni, akkor az őrk kinyitották a vagonok ajtaját a levegőztetés miatt. Ilyenkor megduplázták az őrséget az oroszok és állandóan járkáltak a szerelvény mellett.

Ákr mozgásban volt, akár állt a szerelvény, állandó volt a hangzavar. Sokféle természetű ember volt összezsúfolva ilyen szűk helyen. Élénken tárgyaltuk a helyzetünket. Sokan még mindig úgy gondolták, hogy hazamegyünk Magyarországra, és Budapesten átad-nak az Ideiglenes Kormányának, azok pedig mindenkit hazaengednek a családjukhoz. Mások véleménye viszont az volt, hogy az oroszoknak eszük ágában sincs minket elengedni, éppen olyan háborús bűnösöknek tekintenek, mint a németeket, hiszen végig vittük a háborút, nem léptünk ki idejében, mint a finnek és a románok. Mi sok kárt okoztunk az orosz hadseregnek és az orosz népnek, ezért nekünk fizetni kell a jövételt. Minket, már ha felpakoltak erre a szerelvényre az oroszok, ki is fognak vinni a Szovjetunióba kényszermunkára. Csak az itt a kérdés, hogy mennyi időre. Állandóan erről folyt a vita közöttünk, ez a témát sem, befejezni sem eldönteni nem tudtuk egymás között. Én még mindig a reménykedők közé tartoztam.

Indulásunk után egy menetben 30 km haladás után szerelvényünk megállt és egész éjszaka egy helyben várakozott. Hajnalban megindultunk és nagyobb sebességgel haladtunk. 20-án átjöttünk az ezérvés határon, és közben a Kárpátok hegyei között 1 km hosszú alagúton is. 21-én reggel Nagyszombatra érkezünk. Itt délelőtt 10 óráig várakoztunk, ezután továbbindul-tunk. Estére, Vácra érkezünk. 22-én Vácról Újpesten keresztül a Rákos-rendező pályaudvarra érkezünk. Itt várakozunk éjfélig. Most hiába állt a szerelvény, az oroszok nem nyitották ki az ajtókat, csak rövid időre levegőzni, de addig is szigorúan őrködték. Már mindenki látta, hogy nem fognak minket az oroszok elengedni, tovább fognak minket vinni a Szovjetunióba. Azt is láttuk, hogy vöröskeresztes, karszalagos nők és férfiak

járkálnak a sínek között és szedegetik össze a vagonokból kidobált papírdarabokat. Ezért aztán mi is hozzáfogtunk a levélíráshoz, hátha a vöröskeresztesek felszedik a földről és hazaküldik. Sokat nem lehetett írni egy kis noteszlapra. Én azt írtam: „Kedves Édesanyám és kedves Testvéreim! Hadifogságba kerültem, élek, egészséges vagyok. Sajnos nem mehettük haza egyelőre. Most megyünk keresztül Magyarországon. Hogy hová visznek minket, azt nem tudjuk. Reméljük, hamarosan hazaengednek bennünket. Remélem otthon mindenki, jól van. Jó egészséget kívánok mindenkinek. Szeretettel ölelek, csókolok mindenkit Feri.” Felírtam rá a címet rendesen, és kidobtam a nyíláson. Láttam, amint felkapta a szél, és sodorta tovább a sínek között. Reméltem mégis, ezt is megtalálja valaki, felveszi és hazaküldi. Később megtudtam, hazajutott az üzenetem.

23-án hajnalban indultunk át a Nyugati pályaudvarra. Innen azonnal továbbhaladtunk. Vecsés, Monor, Cegléden keresztül Szolnokra. A Tisza hídon csigalassúsággal haladtunk át, ezután felgyorsult a vonat. 24-én Békéscsabára értünk. Rettenetes meleg, fullasztó hőség volt a vagonokban. Továbbhaladtunk a magyar határra, Lőkösházára azutánt, áthaladtunk a határon. A román oldalon 25-én, Kürtösön megállapodtunk. 26-án Aradra értünk. Még most is tart az iszonyú hőség. Az emberek ezt nagyon nehezen viselik el. Én is eléggé szenvedek tőle. 27-én délután indultunk tovább Aradról.

Visszatérve a Szolnokon való áthaladásra megemlítem, hogy Szolnokon órákig kellett várakozni. Sokan jöttek oda a szerelvényünkhöz ismerősöket keresve. Én nem láttam csak egyetlen ismerőst, ez K. Molnár István volt, aki a fronton, Besztercebánya környékén megszökött tőlünk. Üzentünk vele is, hátha hazajuttatja az üzenetet.

27-én este indultunk Aradról tovább. 28-án hosszú utat tettünk meg Erdély belseje felé haladva. 29-én tovább folytatva utunkat, Segesvárra értünk. Itt sokáig álltunk. 30-án estefelé indultunk tovább. Az éjszaka vagy 100 km-t haladtunk. 31-én, Brassón keresztül elértük a Kárpátokat. Mesés szép vidék ez. Egy hosszú és egy rövid alagúton értünk át a Kárpátok keleti oldalára. Augusztus 1-én befutott velünk a vonat Ploestibe. Itt egy fél napig állt velünk a vonat. Ez a város a román olajvidék központja. Délután indultunk tovább. Regát-Románián keresztül robot velünk a vonat az orosz határ felé. Estére értünk Foksáni nevű román városba. A Kárpátok keleti oldalán haladva a hőség újra nagyon kínozta minket. Rádásul az ivóvíz is bűdös, olaj ízű volt. Alig tudtuk meginni, pedig nagyon szomjasak voltunk a nagy meleg miatt. Egész utazásunk ideje alatt az ételmezés eléggé gyenge, egyhangú volt. Napokon keresztül mindig ugyanazt az ételt adták: vagy babot, vagy borsót, vagy burizst, vagy kukoricát. Mi ehhez nem voltunk hozzászokva. Ezért sokan hasmenést kaptunk, a nagy melegben az utazás alatt. El sem tudjuk képzelni, meddig tarthat még ez a gyötrelmes utazás. Sokat szenvedünk a hőség és az összezártaság miatt. Már minden illúzióink szertefoszlott a rövid időn belüli hazakerülésről, a budapesti pályaudvar elhagyása óta már senki nem hisz ebben. Most már mindenki belátja, hogy kivisznek minket a Szovjetunióba, hogy kivisznék a háborúban is, és most ez még folytatódik tovább. Nem tudjuk meddig tart még ez a rémes utazás, szeretnénk, ha minél gyorsabban véget érne, hiszen ennél már csak a pokol lehet rosszabb.

XXXIV. fejezet

Augusztus 2-án éjjel a foksányi állomáson várakoztunk. 3-án hajnalban az orosz őrség leszállított bennünket a szerelvényről, és bekísért a város melletti fogolytáborba. Egy elkülönített területre kerültünk, ahol orvosi vizsgálatokon kellett keresztül menni. 3-án ez a vizsgálat egész nap tartott, és még az éjszakába is áthúzódott. Megállapították, hogy van közöttünk két tifuzsgyanús ember. Ezeket azonnal elvitték őket a kórházba. Minket pedig, akik ezen a szerelvényen utaztunk, zárlat alá helyeztek. Egy szöges dróttal körülrzárt, erősen őrzött területre vittek minket. Kietlen, fátlan, pusztaság, sík vidéken vagyunk, kb. egy hektárnyi területen, a tábor többi részétől távolabb, elkülönítve. Így hát most karanténba vagyunk zárva, azt mondják az egészségügyi emberek, hogy egy hónapig kell ebben a karanténban lennünk megfigyelés alatt. Ebben bele is törődünk, csak az a baj, hogy az elhelyezés nem megfelelő. Épületek nincsenek ezen a területen, csupán az egészségügyi személyzet és a szakácsok részére egy fabarack. Egy másik pedig az orvosi vizsgálatok és kulturális előadások tartása céljára, de ezek a barakkok is el vannak tőlünk különítve. Úgyszintén a konyha is, ahol a szakácsok dolgoznak. Drótkerítéssel vannak elválasztva tőlünk. A terület közepén van egy gémeskút, amely a konyhát látja el vízzel. Idejárunk a német fogoly szakácsok a konyháról vízért. A kút éjjel, nappal le van lakattal zárva, csak a konyhára lehet onnan vizet vinni. Épületek hiányában a pusztaság földön kell éjjel, nappal feküdni, aludni. Ez a körülmény sem sokkal jobb, mint a vagonokban való utazás volt. Éjszaka hűvös van, kevés az egy darab takaró, amit meghagytak a lefegyverezéskor. Ezt terítjük le a földre éjszakára, és a köpönyegünkkel takarózzunk, a fejünk alá pedig a hátizsákot helyezzük el. Nem valami komfortos helyzet. Szabadon lehet gyönyörködni a szép csillagos éjszakában. Mindenkinek a kijelölt helyen kell tartózkodni éjjel és nappal. Mi napközben összetartunk, egy csoportban, egymás mellett helyezkedtünk el. A nappalokból a reggel és az alkonyat tűrhető, mikor csökken a hőség, de amikor a nagy a magasban jár iszonyú a meleg, és nincs előle menekvés, nem lehet előle sehová elhúzódni. Felváltva mérgeledünk, átkozzuk a szerencsétlen sorsunkat.

Az ételmezés itt gyengébb, mint a Rajec-i táborban volt. Egyébként a kiosztás rendszere ugyanaz. Sorakozó reggeliért, ebédért, vacsoraért, vizért, kenyérért, cigarettáért, cukorért, csak az a baj, hogy mindenből keveset kapunk és a minősége is gyenge. Legjobban mégis a vízhiánytól szenvedünk. Naponta egyszer kapunk ivóvizet hét dl-t személyenként, ami senki-nek sem elég, ebben a nagy forróságban. Nehezen tudjuk beosztani, állandóan gyötör a szomjúság.

Nappal unatkozunk, egymás között vitatkozunk. Én azért mérgeledök a legjobban, amiért az oroszok elvették tőlem a könyveimet, legalább olvasni tudnék. Átnézegetem a jegyzeteimet, felírom a fontosabb eseményeket. Ebédosztáskor a forróság miatt három ember elszedült, kidőlt a sorból.

Amikor a szerelvényen utaztunk, odaálltam az ablakhoz és feljegyeztem az állomások neveit, amelyek mellett elhaladtunk. Ezek voltak: Brunn, Zajace, Breszlova, Sasti, Borsi Szent Mikulás, Jablonica [Jablánc, Jablonca], Biksard, Szmolenica, Selpice, Nagyszombat, Galánta, Tasnyáros, Vágsellye, Tardoskedd, Slovenki meder, Ersekújvár, Udvard, Perbete, Kőbölkút, Muzsila, Párkány, Esztergom, Szob, Zebegény, Nagymaros, Visegrád, Vác, Szód, Szőlőliget, Felsőgöd, Dunakeszi, Alag, Újpest, Rákos-rendező, Budapest, Vecsés, Úlló, Monor, Pilis, Albertirsa, Cegléd, Abony, Szolnok, Szajol, Pusztapó, Mezőtúr, Mezőberény, Gyoma, Békéscsaba, Lőkösháza, Kürtös, Arad, Chorina, Radnops, Déva, Piski, Gyulafehérvár, Segesvár, Brassó, Ploesti, Foksány.

Most már, hogy itt vagyunk ebben a táborban, van időm átgondolni az utazás élményeit, el lehet mondani, ahogy elhagytuk Csehország területét, és ájtottunk Szlovákiába és a visszacsatolt Csallóköz területén jött velünk a vonat, ahol sok magyar is lakik, a lakosság üdvözölt bennünket. Megtudták kik vagyunk, honnan jövünk, hová megyünk. Úgy láttuk, szimpatizálnak velünk. Sokan üdvözöltek minket, hoztak gyümölcsöt és kenyeret. Ezeket feladogatták nekünk a kocsi, amikor megállt a vonaton. Amikor Magyarországra területre értünk, Rákosrendezőn várakozás közben sok civilvel beszélgettünk. Odajött egy Gyenes András nevű fiatal ember, azt mondta, hogy ő a szociáldemokrata pártnak a tagja, mondta, hogy meg fog változni a rendszer Magyarországon. Ezután itt is demokrácia lesz, szabad választások, földreform és sok változás. Mi ezeket örömmel hallgattuk, csak a saját jelenlegi helyzetünk aggasztott. Itt láttuk, hogy egyes látogatók keresték a hozzátartozókat a szerelvényünkön. Kiabáltak feléle a neveket, az alakulat nevét, a hozzátartozó rendfokozatát. Legtöbbit nem ismertük, sohasem hallottunk róluk. De akadt olyan is, akinek szerencséje volt. Megtalálta, akit keresett. Ilyenkor leírhatatlan volt az öröm. Egymás szavába vágva beszéltek, kérdezték egymást. Az volt a baj, hogy meg sem ölelhetik egymást, mert az őrség nem nyitotta ki a vagonajtókat, hiszen akkor nem tudták volna fenntartani a rendet. Ezek a jelenetek lejártszódtak Magyarországra egész területén, ahol áthaladás közben valamely állomáson megállt velünk a vonat. Mi Szolnokon reménykedtünk ismerősökkel való találkozássra, mivel itt is állt néhány órát velünk a vonat. Sajnos K. Molnár Pistán kívül senkit sem láttunk. Így nem maradt más lehetőségünk, csak a papírlapokra felírt üzenetek ledobálása. Én is összesen három papírra írt üzenetet dobtam ki az ablakon. Hátha legalább egyet valaki hazajuttat belőle.

Napok óta száraz meleg, forróság van. A nap perzselően süt. Nincs felhő, nincs árnyék sem. Ha néha fúj a szél, az is forró, nem enyhít semmit. Az ételmezés nem javult, ugyanolyan egyhangú, mint a csehországi táborban volt. Nappal unatkozunk, céltalanul járunk a tábor területén, amikor szabad időnk van. Gyakran nézegetünk nyugat felé, arra van Magyarországra. De nem látunk el csak a Keleti Kárpátok vonulatáig, ami hozzánk légvonalban 70-80 km-re lehet. Ugyan mikor sikerül nekünk hazajutni, pedig milyen közel jöttünk el a szülőfalunk mellett!

Szinte naponta van orvosi vizsgálat, annak megállapítására, hogy van-e a csoportunkban újabb megbetegedés. Ideérkezésünk napján is orvosi vizsgálaton, tisztasági fürdőn és ruhafertőtlenítésen mentünk át.

Minden nap megjelenik a táborban egy propagandista. Odaszervezik a foglyokat, talpára állítanak egy üres benzines hordót, a szónok erre feláll és elkezd beszélni.

Az előadások, beszédek lényege a következő: „Magyarországot 25 évig az úri bitangok kormányozták. Kezdetben volt a fehérterror. Horthy Miklós a lovas tengerész lett a kormányzó. Beiltották a kommunista pártot. Korlátozták a szociáldemokrata pártot és a szakszervezeteket. Végössök kizsákmányolták a munkásosztályt és a szegény parasztságot. Elszabotálták a földreformot. Erőszakosan fenntartották a nyílt választási rendszert. Még így is korlátozták a választójogot. Felrobbantották a biatorbágyi viaduktot, és ráfógták a kommunistákra. Ezután bevezették a statáriumat. Elősegítették a nyilaskeresztes fasiszta párt megerősödését. Német-barát politikát folytatva belevezették az országot ebbe a vesztes háborúba. Több százezer magyar ember haláláért, sebesüléséért kell ezeket felelőségre vonni, és az ország háborús pusztulásáért, veszteségéért. Nem léptek ki idejében a háborúból, pedig a Szovjetunió és szövetségesei felkínálták a lehetőséget. Ehelyett átjárták a hatalmat a fasiszta nyilasoknak, akik tovább folytatták a háborút, a vérengzést. A zsidók deportálása és elpusztítása is az ő bűnük.

Mindezekért most felelniük kell. A Szovjetunió és szövetségesei jogosan követelnek a nekik okozott vereségeikért jóvátételt. Az egyszerű katonák csupán azért felelősök, amiért a háború utolsó napjáig kitartottak a hitleri hadsereg mellett. Ezért kell most kimenni a Szovjetunió területére, és meghatározott mértékű újjáépítési munkát végezni. Magyarországon is meg fog kezdődni az újjáépítés. Legfőbb feladat a háborús károk helyreállítása, a közélet átszervezése. Ez már el is kezdődött.

Megalakult az Ideiglenes Kormány, megalakultak a politikai pártok és a különböző szervezetek, szakszervezetek. Végrehajtásra került a földreform. A magyar parasztság meg fogja kapni ezeréves jussát. A kizsákmányoló nagytőkéseket is korlátozni fogják. Ezután igazi demokrácia lesz Magyarországon!

Mi ezeket a beszédeket szívesen hallgattuk volna, ha nem lettünk volna állandóan éhesek és szomjasak és nem kellett volna folyton arra gondolnunk, hogy mi most nem hazafelé tartunk, hanem éppen ellenkező irányba, ki tudja, hol állapodunk meg, és mikor mehetünk haza. Amit a szónokok mondtak, azt igazságosnak tartottuk, örültünk is neki, de a jelenlegi helyzetünkben mégsem tudtunk ennek teljesen örülni. Azzal nem értettünk egyet, hogy a Horthy rendszer bűneiért minket is megbüntessenek.

XXXV. fejezet

9-én átirányítottak minket egy másik szektorba. Itt már több a barakképület. Ezekben szállásoltak el minket. De csak éjszaka tartózkodhattunk benne, nappal kint kellett lenni a szabadban. Itt újabb körüli emberekkel is összetalálkoztunk. Ezek Göblyös, Donkó Lajos és Papp Gergely. 10-én, orvosi vizsgálaton négy beteget találtak közöttünk, ezeket elvitték a kórházba, közöttük volt Göblyös is.

Egy pár nap óta sokkal korábban van ébresztő, mint eddig. Az orosz örök kiabálnak, hogy: „davaj, aufstein” (sorakozó reggeliért). Ezt elfogyasztva még tovább lehet aludni reggelig. Erről a helyről, ahol most vagyunk, jobban be lehet látni a tábor egész területét, különösen a bejárati főkaput. Egész nap megfigyelhetjük az érkező és a kimenő csoportokat. Mind az érkező, mind a távozó csoportokat a kapuban katonai zenekar üdvözli és búcsúztatja. A tábor jelenlegi létszáma 40 ezer fő. Ez a körülményektől függően változik.

Az órség gyakran szervez a részükre tábori színházi előadásokat is. Van egy, a többenél nagyobb barakk, ahol sok száz ember elfér, itt tartják az előadásokat. Az idegen nyelvű színészek szövegét nem értjük, csak a cselekményekről következtetünk a tartalomra. Vannak magyar színészek által tartott előadások, darabok is, ezeknél már a szöveget is értjük. A tolmácsoktól megtudtuk, hogy a színészek is és a propagandisták is a Szovjetunióból érkeznek ide. Ezek olyan emberek, akik a Magyar Tanácsköztársaság bukása és Hitler hatalomátvétele után, valamint Németországból menekültek ki a Szovjetunióba. Ott képezték tovább magukat és jelenleg is ott élnek. A színdarabok nagyobb része szintén propaganda jellegű.

13-án éjszaka egy kevés eső esett. Kissé felfrissítette a levegőt, de utána folytatódott a rettenetes meleg. Napközben, ha mással nem vagyunk elfoglalva, összeülünk földiek és elbeszélgetünk az otthoni élményekről. Összehasonlítjuk az otthoni életünket az itteni helyzetünkkel. Leggyakrabban az élelmiszerek kerül szóba. Senki sincs meglegedve az itteni kocsattal. A közmondás szerint: „Az éhes disznó makkal álmodik!” Így azután szóba kerül a hazai kocsat. Mindenki sorolja el, mi volt otthon a kedvenc étele. Volt, aki a túrós rétest, a másik a disznótoros káposztát töltelelkel, volt, aki a tepertős pogácsát és így sorban tovább mindenki. Én mosolyogva hallgattam őket. Végül Bakos Antal rámszól: „Feri neked tán nincsen kedvenc ételed?” „Dehogyan nincs” – mondom én. „Hát akkor mondjad, hadd halljuk.” En felsoroltam a káros túrós lepényt, a lekváros derelyét pirított prézlivel vastagon borítva, a mákos hajtott kalácsot és a lekváros palacsintát. Azt mondják erre a többiek, hogy te is tudod mi a finom falat. Kinevettük egymást, hogy milyen bolondok vagyunk, felsoroljuk a világ legjobb ételeit, itt meg kukoricalevest és lencsefőzeléket kapunk. Donkó Lajos eldicsekedett még azzal is, hogy őneki otthon Mezőtúron reggel a felesége az ágyba viszi a feketekávé, és kedveskedve mondja neki: „Ne kelljél még fel, pihend ki magad Apukám”. Mi pedig egymásra néztünk, nem hittük el ezt a mesét, ismertük Donkót. Olyan volt, mint Hári János a Garai János meseköltményében.

A szárazság, a hőség tovább tartott, ezért a szomjúságtól szenvedtünk a legtöbbit. Kevés volt nagyon az a hét dl ivóvíz, amit naponta kaptunk. Kiszáradt torokkal, epekedve figyeltük, amikor a német hadifogoly szakács a konyha felől közeledik a kúthoz. A vállán egy vízfordó horog, két végén üres vödörök himbálódnak. A kezében egy jókora furkósbot volt, elretteneni az esetleges szomjas toladó foglyokat. Amikor odaért a kúthoz, a vedreket letette a kút mellé ácsolt lócára, a furkósbotot odatámasztotta a kútárához, és elővette a zsebéből a lakatkulcsot, amivel a vízűző veder le volt zárva. Ezzel kinyitotta a vedren lévő lakatot és elkezdte húzni a kútból a vizet. Amikor mind a két veder megtelt vízzel, újra lelakatolta a vedret, a kulcsot zsebre tette, a vedreket a horogra helyezve a vállára vette, a furkósbotot felemelte, az egyik kezében tartva visszaballagott a konyhára. Ezt az utat naponta többször megtette a konyha és a tábor között. Mi ezt sóvárogva figyeltük. Egyszer Német Jóska nem bírta magát türtöztetni tovább, mondta nekem: „En odamegyek a némethez és kérek tőle egy ital vizet.” Meghallották ezt a többiek is és mondtuk neki: „Ne csinálj olyan hülyeséget, mert csak bajunk lehet belőle. Azért van a kút lelakatolva, mert kevés a víz, ez a konyhára kell. A német nem adhat neked vizet, mert ha egynek ad, a többi szomjas ember is vérszemet kap, odamennék hozzá és felborul a rend a táborban.” Német Jóska nem hallgatott ránk, mondta ő nem bírja tovább a szomjúságot. Elkérte tőlem a csajkát, mivel neki csak olyan fából faragott fatányérja volt. Én megsajnáltam, odaadtam neki. Ő pedig megvárta, amíg a német szakács odaért a kúthoz, lerakta a vödöröket, a furkósbotot, kinyitotta a lakatot és elkezdte húzni felfelé a vizet. Erre Jóska a német háta mögé lopakodott, szorosan mögéje állt, és amikor a vizesvödör felért a felszínre, a német elkezdte volna kiönteni az üres vödörbe, Jóska az üres csajkával hirtelen a német elé hajolva telimerítette a csajkát vízzel, egy lépést hátrálépvé azonnal mohón elkezdte inni a vizet. A német erre nem számított, a meglepetéstől egy pillanatra megdermedt. De aztán hirtelen magához tért, a teli vödört letette biztonságos helyre, megfordult, felkapta a furkósbotját és a vastagabb végével, elkezdte Jóska meztelen mellét ütögetni. Ő pedig erre sem hagyta abba a víz ivását, ezért a víz nagyobbik része kilötyögött a csajkából a mellére. A német szakács pedig ütegelés közben kiabált, hogy "curikk, curikk, krucifix szakrament". Amikor a víz teljesen elfogyott és kilötyögött a csajkából, Jóska visszaballagott közeánk. Mi nevetve néztük ezt a jelenetet. Később is többször felidézttük heccelve Jóskát. Ő azonban nem bánta, azt mondta neki megérte, mert ihatott vizet.

XXXVI. fejezet

Az egyik nap szerencsénk volt, amikor a konyha kerítése közelében ólálkodtunk, a szakácsok behívtak krumpit pucolni és mosogatni a konyhára.

Ezért a munkáért dupla adag ebédet kaptunk a szakácsoktól. Német Jóskának annyira megtetszett ez a helyzet, hogy napokig bejárt a konyhára dolgozni azért, hogy jóllakhasson.

14-én dolgozott a csoportunk. Ezért délben dupla adag ebédet kaptunk. Délután pedig felszabadítottak bennünket a zárlat alól. Mi körüiek továbbra is egy csoportban maradtunk.

15-én éjjel fertőtlenítőben voltunk, utána szálláskörlet csere volt. Ma erős szélvihar volt, hatalmas porfelhő kavarva. 16-án újra színművészeti előadáson vettünk részt. Igen tetszett az előadás.

Napok óta szünetel a magyar csoportok útba indítása. Találgatjuk, mi lehet ennek az oka, de senki nem tudja. Érkeznek újabb csoportok, de továbbindítások nincsenek. Ezért a tábor létszáma már majdnem megduplázódott. 19-én és 20-án érkeztek újabb magyar csoportok. A kapuban zeneszóval fogadták őket.

21-én egy tehergépkocsival kimentünk ivóvízért. A táborban lévő kutak már kiapadtak, nem győzik a terhelést a megnövekedett létszám ellátását. Sokáig autóztunk a vidéken jó ivóvizet keresve. Volt fenn a platon két hatalmas fakád, olyan 20 hl-esek. Mellettük álló helyzetben hatan voltunk foglyok vizesvödörrel és két géppisztolyos orosz katoná az őrzésünkre. Elöl ült a vezető és a parancsnok a vezető ülésben. Órákig jártuk a vidéket, vizet keresve. Több településen is megálltunk, de nem találtunk alkalmas víznyerő helyet. Mindenütt kevés víz volt a kutakban, folyó, patak nem volt a környéken. Szegényes vidék volt, megfigyeltem a házakat, udvarokat, a ház körüli kerteket, néhány senyvedt szilva volt bennük, ezen kívül mindenütt sok diófa. Vizet sehol sem találtunk, ezért visszamentünk Foksány városába és a városi víztornyóból töltötték fel a hordókat. Ezért a mi munkánkra nem is volt szükség, mert csövekkel, vezetékkel töltötték fel a hordókat. Annyi hasznunk volt ebből a kirándulásból, hogy úgy teleshíhattuk magunkat vízzel, hogy a bendőnk majd kirepedt tőle.

XXXVII. fejezet

22-én délelőtt kihirdették a táborban Sztálin parancsát. Az volt a marsall parancsának a lényege, hogy minden magyar hadifoglyot, aki még nem tartózkodik a Szovjetunió területén, haza kell vinni, hogy otthon rész tudjon venni a háborús károk helyreállításában. Aki már kinn van a Szovjetunióban azok egyelőre, kinn maradnak. Őket majd később engedik haza. Óriási örömjongás tört ki közöttünk. Mindenki élénken tárgyalt az újságot, a jó hírt. Mi körüiek összeálltunk és egymás szavába vágva beszélgettünk. Volt, aki sírt örömeiben. Megígérték az oroszok, hogy azonnal hozzáfognak a hazaszállításunkhoz.

23-án délelőtt megkezdődött az orosz tiszték által végzett kihallgatásunk és az adatok összeírása. Ez a munka egész nap folytatódott. Még a vízosztásról is megfélekedtek. Ezt nem bántuk most, csak minél előbb mehessünk hazafelé. Mondták az oroszok, mi utazunk haza az első szerelvényen. Először Szegedre megyünk, ott kapunk igazolványt, ezzel aztán mindenki hazamehet a saját falujába. Estefelé névsorolvasás volt, utána összepakolás, este már búcsút is mondtunk

a tábornak. De szépen hangzott mostan a búcsúztató zene a tábor kapujában. Kiértünk az állomásra, már várt ránk az elkészített szerelvény, azonnal felszálltunk rá. Elhelyezkedtünk, ahogyan tudtunk, és vártuk az indulást.

24-én reggel elindultunk hazafelé. Ezt nem hittük volna el, ha valaki mondta volna, hogy így lesz. A vonatunk nagyon lassan kódorog, sokszor megáll, különösen Ploesti állomáson várakozott sokat. Persze mi repülni szeretnénk hazafelé. Most van időnk tanakodni a szerencsénken, amiért valami oknál fogva nem indítottak útbá minket az oroszok 16-án a Szovjetunió felé, az előző napi egészségügyi zárlat feloldása után. Tegnap nagy eső volt. Nekünk már ez sem árt. Utazunk haza. 26-án átléptük az ezeréves határt. Erdélybe érkezünk, estig Ágostonfalváig értünk.

A foksányi fogolytáborból elindulva hazafelé ugyanazon az útvonalon haladtunk, mint kifelé menet, egészen Ceglédig, mivel a Tiszán keresztül csak a szolnoki vasúti hídon lehetett közlekedni, attól délre nem, a háborús pusztítás miatt.

27-én reggelre befutottunk Medgyesre. Nem győztünk hálát adni a sorsunknak, hogy így alakult. Milyen más most a szabadság felé tartva utazni, mint kifelé a rabságba. Az orosz kísérő őrség most már nem zárja ránk a vagon ajtaját, mint kifelé menetkor. Nem nagyon foglalkoznak velünk. Mi ezt ki is használjuk, ha megáll velünk a vonat, leugrálunk a szerelvényről és beszélgetünk a civilekkel. Nem tartózkodtunk bent a vagonokban, legfeljebb éjszaka alváskor. Nappal felmentünk a vagonok tetejére, ott utaztunk, mert itt jobb volt a levegő és szebb volt a kilátás a gyönyörű erdélyi vidéken keresztül.

28-án délelőtt 8 órakerkezünk Aradra. Eddig végig a kanyargós Maros folyó mellett haladtunk. 29-én reggel Ceglédre érkezünk. Szatymazon a vöröskeresztes aktivisták jól megvendégeltek bennünket. Estére Szegedre értünk.

30-án a Rókus állomásról átmertünk a szegedi gyűjtőtáborba. Az éjszakát a szegedi paprikamalom emeleti helyiségében töltöttük. Délután még egy fertőtlenítésen kellett átmenni. Még egy ellenőrzésen is túl kellett jutni mielőtt hazaengednek, 31-én egész nap türelmetlenül vártunk erre.

Szeptember 1-én átjutottunk az utolsó ellenőrzésen. Feltartott karokkal, félmertelenül kellett áthaladni egy orvosi bizottság előtt. SS-katonákat kerestek közöttünk, most is találtak két embert, akiket félreállítottak, nem engedtek tovább, az oroszok visszavitték őket a táborba. Az ellenőrzésen való átjutás után visszamentünk a paprikamalomban való szállásunkra. Nyugtalanok voltunk. Szerettünk volna már repülni hazafelé. Az emeleti ablakokból leselkedtünk kifelé a városra. Megláttuk, hogy tőlünk 15 méternyi távolságra egy hatalmas bombatölcsér van. A felső része 6 vagy 7 méter átmérőű, a mélysége legalább 4 méter. A környéke gazzal volt benöve, a fenekén víz csillogott. Mondtuk egymás között, hogy a paprikamalom is hadicélpont volt. Ezen kívül megtárgyaltuk várakozás közben az utazásunkat hazafelé.

A foksányi fogolytáborból elindulva, ugyanazon az útvonalon jöttünk visszafelé, mint amelyiken kimentünk. A különbség viszont az volt, hogy kifelé menet alig láttunk valamit a szépséges Erdélyből, mert be voltunk zárva a vagonokba. Most hazafelé pedig éjjel, nappal nyitott ajtókkal utaztunk, sőt aki csak felfért a vagonok tetején ülve, állva, vagy fekvé utazott. Élveztük a változást, a szabadulás kezdetét. A szépséges Erdélyi vidéket, a hegyeket, a völgyeket, a fenyves erdőket, a zúgó hegyi patakokat, a falvakat, a városokat, az érdekes öltözötű embereket. Nekünk alföldi embereknek ez hatalmas élmény volt, hasonló a Kárpátaljai vidékhez. Sok-sok kilométeren keresztül a kanyargó Maros folyó mellett haladt el a vonatunk. A lassúság mégis elkeserített minket, mert az élelmezés nem javult semmit. Az egész úton csak burizst főztek a szakácsok, estére pedig sárgaborsó levest kaptunk. Azzal vigasztaltuk egymást, hogy ez már nem tarthat sokáig. Nemsokára otthon leszünk. Én az eddigi gyakorlat szerint figyeltem az egyes állomások neveit és feljegyeztem a naplómba. Tehát Foksány, Gugestil, Plomonica, Srat, Zoita, Bobogy, Ploesti, ezt követően vagy hat állomás kimaradt, elaludtam a fáradtságtól. Sinaia, Busteni, Predeal, Timisul de Sus, Dursta, Brassó, Feldiőcara, Pepata, Ágostonfalva, Segesvár, Medgyes, Balázsfalva, Gyulafehérvár, Sibet, Orostie, Turdas, Piski, Déva, Máriaradna, Arad, Kürtös, Magyar határ! Lőkősháza, Gyoma, Mezőtúr, Szolnok, Cegled, Nagykőrös, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Pálósszentkút, Csengele, Kistelek, Vilmaszállás, Szatymaz, Jánósszállás, Kiskundorozsma, Szeged.

A magyar határon, Lőkősházán hatalmas ünneplő tömeg fogadta a szerelvényünket. Énekeltek, kiabálva üdvözöltek, zeneszóval fogadtak, meg is vendégeltek bennünket jó hazai kosztal. Úgy láttuk, hogy ez már elő volt készítve, vártak minket. Ez nekünk kimondataatlanul jólesett, végre hazai földön járunk, és ezek a fogadások a következő állomásokon is folytatódtak egészen Szegedig. Láthatólag ezek a fogadások meg voltak szervezve. Már úgy el voltunk látva hazai kosztal, hogy nem is mentünk a burizsért, amit az orosz szakácsok főztek nekünk.

XXXVIII. fejezet

2-án délelőtt 8 órakerkaptuk az igazolványokat. Most már ennek a tulajdonában, mint szabad civil polgárok úgy viselkedhettünk. A táborparancsnokság kijelentette: szabad emberek vagyunk, mindenki hazamehet szabadon a családjához. Azonban sem pénzt, sem élelmet nem tudnak nekünk az útra adni. Mi ezt nem is bántuk, csak mehesünk már hazafelé. El is indultunk azonnal. Kiléptünk a szegedi gyűjtőtábor kapuján, és elindultunk a vasútállomás felé. Mi körüiek most is együtt haladtunk. Délután már fel is szálltunk egy ott várakozó szerelvényre, aki csak felfért az felkapaszkodott. Utána a vonat elindult velünk. Estére Kiskunfélegyházára érkezünk. Olyan sokan feltolakodtunk egy-egy kocsiába, hogy alig tudtunk egymástól mozudlni. Nem akart senki lemaradni. A vonat olyan lassan vánszorgott velünk, hogy többen már nem bírták idegekkel, leugráltak, és futottak a szerelvény mellett. Kiskunfélegyházán sokáig álltunk. Ezért mindenki szétszéledt másik vonatot keresni. Éjszaka volt, már elmúlt éjfé, én elaludtam. Mikor felébredtem még akkor is állt a vonat. Egyedül maradtam, mindenki elment, engem otthagytak, elfelejtettek felkölteni. Gyorsan leugrottam a vonatról elmentem megkeresni a többieket. Nagy sokára megtaláltam őket az éjszakában egy másik szerelvényre felkapaszkodva. Mondták, azért jöttek el, mert megtudták, hogy az a vonat, amelyikről eljöttek nem megy tovább. Azt nem is vették észre, hogy én alszok és nem tartok velük. Én ezt meghallgattam, mégis megbíráltam őket, amiért nem költöztek fel engem.

XXXIX. fejezet

Negyedórán belül a vonat elindult velünk, és átszállás nélkül ezen a vonaton utaztunk Szolnokig. Ez a vonat is nagyon lassan ment. 3-án délre érkezünk meg Szolnokra. Az Alcsi állomáson szálltunk le, itt várakoztunk. Donkó Lajos továbbutazott Mezőtúrra a feleségéhez. Mi pedig az állomás mellett, a Nagykőrű felé vezető kövesút szélén állva tanakodtunk, hogyan tudnánk hazajutni. Ahhoz nem volt kedvünk, hogy gyalog nekivágjunk a hosszú útnak, mert fáradtak és éhesek is voltunk, mivel előző nap délben ettünk utoljára. Félóra várakozás után odaérkezett hozzánk egy falunkbeli lány – Vágány Giza. Megörültünk neki. Üdvözöltük egymást, kérdeztünk, hogyan lehet itt valami járművet szerezni. Mondta, hogy az nagyon nehéz dolog, mert autók nemigen járnak most erre, csekély a forgalom. Nincsenek is autók, ami volt is tönkrement a háborúban. Naponta egyszer közlekedik egy autóbusz, de most az is elromlott, javítás alatt van. Javítás is kevés van, ma például csak eggyel találkozott, amelyik őt is behozta, majd késő délután ér ide, itt beszéltek meg a találkozást. Hát ezekkel a hírekkel mi nem lettünk megvigasztalva. Úgy döntöttünk, várjunk még, ne induljunk neki gyalog az útnak. Ezért beszélgetni kezdtünk a lánnyal, mi újság van a faluban, mindenki a saját családjáról érdeklődött, arról hogyan vészelték át a háborút, hogyan élnek mostan? Mikor ez a téma kimerült arról érdeklődtünk milyen a mozgalmi élet a faluban, kik a mostani vezetők, milyen pártok alakultak, milyen az ifjúsági élet, a mozgalom? Vágány Giza feleltetett a feltett kérdésekre, nem tudott mindenre válaszolni, de amit tudott elmondott és ez most nekünk nagyon sokat jelentett.

Egy óra hosszan tartó ácsorgás után kocsizörgést hallottunk. Odafordulva láttuk, hogy egy üres lovas kocsi közeledik a belváros irányából. Kíváncsian vártuk ki lehet az? Bárcsak nagykőrű lenne, aki hazavinne minket. Hamarosan odaért hozzánk, azonnal ráismertünk, hogy ez B. Tóth János forrasparti tanyasi gazdálkodó. Ő is megismert közülünk néhány embert. Megállt a kocsival mellettünk, és üdvözöltük egymást. Érdeklődött honnan jöttünk, hogyan akarunk hazajutni. Elmondtuk, mi a helyzet velünk. Ő erre felajánlotta, hogy elvisz minket, aki felfér, ha ez nekünk megfelel. Mondtuk, nekünk megfelel, mert nincs kedvünk a gyalogláshoz. Elkészöntünk a kislánytól, ő tovább várt a fuvarosára, mi pedig felkapaszkodtunk a kocsiára. Nagyon szorosan fértünk el a kocsiderékba kuporogva, saroglyán ülve, oldalakon a löcsökbe kapaszkodva. Nem volt kényelmes utazás, de mégis jobb a gyaloglásnál. Főleg azért, mert jobban is haladtunk. A gazda gyakran futásra biztatta a lovait. Azok bírták a futást, még ilyen terheléssel is, mivel jó erőben voltak. Néhány kilométer megtétele után szólt a gazda, hogy egy kis kitérőt kell tenni, mert neki fontos elintéznivalója van az egyik tanyán a közelben. Nem tart sokáig, utána folytathatjuk az utat. Mi ezt helyeslően tudomásul vettük, mi mást tehetünk volna? Bekanyarodott velünk az egyik dűlőútra és egy kilométernyi haladás után a Rékási rátának nevezett részen, az egyik tanyaudvaron megállította a lovakat. A kutyaugatásra és a kocsizörgésre a tulajdonos előjött, csodálkozott rajtunk. Kijött a felesége és a gyerekek is. Leszálltunk a kocsiról, üdvözöltük egymást, röviden elmeseltük a kálváriánkat. Megértően, sajnálkozva hallgatták. Közben megkérdezték elfogadnánk-e valami harapnivalót? Mondtuk, hogy szívesen. Erre az asszony bement a házába, kihozott egy nagy házikenyeret, a gyerekek meg egy kanna tejet bögrékkel. Mindenki kapott egy nagy karaj kenyeret és egy bögre tejet. Úgy ettünk, mint az éhes farkasok. Az asszony mosolyogva nézte. Közben B. Tóth János a gazdával bent tárgyalt a lakásban. Mire elfogyasztottuk a kenyeret és tejet, végeztek a megbeszéléssel, kijöttek, és szólt, mehetünk tovább. Mi hálásan megköszöntük a szíves vendéglátást, elkészöntünk a tanya lakóitól, és visszahelyezkedtünk a kocsiára. Mikor mindenki fenn volt, azonnal elindultunk, a kövesútra kierre a gazda újra közléscapott a lovaknak, futásra biztatta őket. 2 km futás, 1 km lépésben haladás. Ez így ment egész úton. Ilyen ütemben elég gyorsan haladtunk. Mi a gyors haladásnak örültünk is, hiszen már repülni szerettünk volna hazafelé. Csak az volt a baj, hogy a kövesút elhanyagolt állapota miatt a ráfos, löcsös kocsi kegyetlenül rázott bennünket. Ilyen ütemben haladva gyorsan a körűi határra érkezünk.

XL. fejezet

Amikor a forráspart irányába értünk, a gazda a tanyájukhoz vezető dűlőút mellett megállította a lovakat, és így szólt hozzánk: „Ne haragudjanak, én szívesen bevinném magukat a faluba is, de nekem még ma sok dolgom van, ezért nem mehetek tovább, haza kell mennem.” Mi ezt megértettük, sőt hálásan megköszöntük, hogy eddig is elhozott bennünket. Lekászálódunk a kocsirol, fogtuk a hátizsákunkat, elköszöntünk a gazdától, és elindultunk gyalog hazafelé. Itt már ismerős tájakon jártunk. Hamarosan a homoki gyümölcsösökhöz érkeztünk. Egyre gyakrabban találkoztunk ismerősökkel is. Nem álltunk meg velük beszélgetni, mert nagyon siettünk már hazafelé, csak röviden válaszoltunk a kérdéseikre. Közben egész úton egymás közt beszélgettünk, még mindig hihetetlennek tartottuk a szerencsénket. Egyesek szerint csoda történt velünk. A vallásosabbak szerint az isten segített meg minket, mert másként nem fordulhatott elő, hogy ekkora szerencsénk legyen, hogy már indulóban voltunk a munkatáborba, és egyszer csak visszafordítottak, hazaengedtek minket. Ezért nekünk mindannyiunknak hálát kell adnunk az istennek, javasolták: tegyünk fogadalmat, – hálából az isteni segítségért – holnap délelőtt menjünk el a templomba misére, megköszönni istennek a hazasegítésünket. Én ebben a segítségben akkor sem hittem, mint ahogy azóta sem, de nem szóltam ellene semmit, mert a javaslatot mindenki elfogadta. Így én sem akartam ünnepontó lenni.

Beszélgetés közben beérkeztünk a faluba. Minél beljebb értünk, annál többen köszöntek el a csoportunktól, amint a lakásuk közelébe érkeztünk. Végül utoljára már csak hárman maradtunk: F. Nádas János, Pintér Jerem, és Én. Ez a Nádas János csak a szegedi táborban csatlakozott a csoportunkhoz, de a lényeg az, hogy együtt jöttünk haza. Utoljára egyedül maradtam. Befordultam az Arany János utcába. Hevesen dobogott a szívem. Néhány utcabelivel találkoztam. Alig tudtam őket köszönteni. Végül odaértem a házunkhoz. Megnyitottam a kapunkat, és beléptem az udvarra. Esteledett már, délután öt óra elmúlt. Édesanyám az udvaron, az eperfa alatt egy kisszéken üldögélt. A kapunyitás zajára odafordult, meglátott, szólni sem tudott az örömteli meglepetéstől. Én odamentem hozzá, megöleltem, megcsókoltam, alig tudtam kimondani a köszöntő szavakat. „Hazajöttem Édesanyám!” – leírhatatlan volt a találkozásunk öröme. Előjöttek az öcsémek is, velük is köszöntöttük egymást. Csak ketten voltak itthon, az akkor 17 éves Emil és a 13 éves Lajos. Elmondták, hogy Konrád öcsém, aki 22 éves, tavaly bevonult a hadseregbe, azóta nem tudnak róla semmit, állítólag nyugati hadifogságban van. Sokáig beszélgettünk, kérdeztük egymást. Most már együttesen örültünk a szabadulásomnak. Elterjedt gyorsan a híre a hazajövetelemnek, jöttek a szomszédok is egymás után köszönteni engem. Ők is örültek a hazatérésemnek.

Másnap délelőtt mindenki rendesen átöltözve, az ígéretét megtartva összetalálkoztunk a templomudvaron és bementünk, meghallgattuk a misét. Utána elköszöntünk egymástól, mindenki visszatért a családjához. Megkezdődtek az itthoni szorgos, dolgos hétköznapok. Volt munka bőven. Siralmas volt a gazdasági helyzet. Óriási károkat okozott a háború, kimerültek az élelmiszer tartalékok. Hozzá kellett tehát fogni a kemény helyreállítási munkához, leküzdeni a szegénységet. De ez már egy másik történet. Ennek elmesélésébe most nem fogok bele.

Utószó

A hazaérkezésünk másnapján, 1945. szeptember 4-én felmentünk a községházára, bejelentettük hazaérkezésünket. Igazoltuk magunkat, bemutattuk az orosz tábori parancsnokságtól Szegeden kapott dokumentumot. Nyilvántartásba vettek bennünket, ezzel újra hivatalosan is nagykorú lakosok lettünk.

1945. szeptember 16-án hivatalos felszólítás után meg kellett jelenni a szolnoki Hadkiegészítő Parancsnokságon. A felszólítás alapján magunkkal kellett vinni a teljes katonai felszerelést és ruházatot, amit az oroszok meghagytak nálunk a lefegyverzésünkkor. Ezeket most mind az utolsó darabig le kellett adni. Arra hívatkoztak, hogy ezekre szüksége van a megalakult új Nemzeti Hadseregnek. Nem sok felszerelés volt: egy sátorlap, egy pokróc, egy csajka, egy kulacs, egy hátizsák, egy köpeny, egy pár bakancs. Ezeket mind le kellett adni, megszámlálták, átvették, utána hazajöhettünk. Így még emlékre sem maradt meg egy darab sem, ami emlékeztetett volna a négy évig tartó kegyetlen időszakra, amelyet a hadseregben eltöltöttünk. Mi ebbe is beletörődünk, nem sajnáltuk a kincstári holmit. Csak az bosszantott, hogy nemhogy köszönetet kaptunk volna a veszélyes, nehéz katonai szolgálatért, ellenkezőleg, ledorongolást kaptunk. Nagyhangú tiszték és altisztek azt hangoztatták, hogy még örüljünk is annak, hogy ennyivel megúsztuk, hiszen mi a fasiszták érdekében igyekeztünk gyorsan hazafelé. Azért sem vitáztunk, mert tudtuk, van igazság abban is, amit mondtak.

Névsor

1941. október 13. – 1945. szeptember 3.

a Szolnoki VI. Légvédelmi tüzérsztyály második gépágyús ütegénél együtt szolgáltunk :

Gregor Pál	(1920)	megszökött Rózsahegyen, az oroszok elfogták, fogolytáborba vitték, hazajött 1948. júniusban
Juhász István	(1916)	fogságba jutott, hazajött 1945. szeptember 3-án
Kiss Ferenc	(1920)	fogságba jutott, hazajött 1945. szeptember 3-án
Majzik János	(1916)	a fronton elesett
Marsi Károly	(1919)	Beregszászon megszökött, hazajött 1944-ben
K. Molnár István	(1918)	Breznóbányán megszökött, hazajött 1945-ben
Munkácsi Márton	(1919)	fogságba jutott, hazajött 1945-ben
Nagy Sándor	(1919)	fogságba jutott, hazajött 1945. szeptember 3-án

Papp József (1919) megszökött Beregszászon, az oroszok elfogták, fogolytáborba vitték, hazajött 1948-ban
Szekeres István (1920) fogságba jutott, hazajött 1945-ben
K. Tóth Ferenc (1921) a fronton elesett

Címkék:

[1945](#) ^[3]

[hadifogság](#) ^[4]

[napló](#) ^[5]

[Vörös Hadsereg](#) ^[6]

[honvéd](#) ^[7]

[önéletrajz](#) ^[8]

[hadtörténet](#) ^[9]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/hadifogolynaplo_1945bol.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/hadifogolynaplo_1945bol.html

[2] http://www.mol.gov.hu/bal_menusor/hasznalat/kiadvanyok/kiadvanyok/folyoiratok/lymbus.html

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1945>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadifogsag>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/naplo>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/voros-hadsereg>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/honved>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/oneletrajz>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadtortenet>